

УДК 338.24.021.8

А. М. Штангрет,

д. е. н., професор, завідувач кафедри фінансово-економічної безпеки,
обліку і оподаткування, Українська академія друкарства

ORCID ID: 0000-0001-5179-4996

І. Р. Безпелько,

к. е. н., доцент, доцент кафедри підприємництва та маркетингу,
Українська академія друкарства

ORCID ID: 0000-0003-3412-2017

DOI: 10.32702/2306-6792.2020.10.11

БЕЗПЕКОВІ АСПЕКТИ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВАМИ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ НЕОІНДУСТРІАЛЬНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ

A. Shtangret,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department
of Financial and Economic Security, Accounting and Taxation, Ukrainian Academy of Printing

I. Bezpalko,

PhD in Economics, Associate Professor, Department of Business and Marketing Ukrainian Academy of Printing

SECURITY ASPECTS IN THE MANAGEMENT OF ENTERPRISES OF THE HIGH-TECH SECTOR OF THE ECONOMY IN THE CONDITIONS OF NEO-INDUSTRIAL MODERNIZATION

В Україні проблема забезпечення економічної безпеки стоїть гостро перед кожним суб'єктом господарювання, що найбільшою мірою спричинено швидкими змінами умов функціонування та складністю забезпечення необхідного рівня результативності фінансово-господарської діяльності. Розвиток підприємств високотехнологічного сектору економіки має пріоритетне значення не лише для його учасників, але й як основа модернізації національної економіки. Обґрунтовано, що орієнтація на виробництво високотехнологічної продукції повинна забезпечити скорочення відставання України від країн-лідерів економічного розвитку. З'ясовано, що процес забезпечення економічної безпеки підприємств високотехнологічного сектору економіки характеризується певними відмінностями, в основі яких лежить необхідність формування безпечних умов трудової діяльності для працівників як найбільш цінного ресурсу. Працівники, які здатні генерувати нові знання для розроблення та виробництва високотехнологічної продукції, потребують захисту та створення умов для саморозвитку та більш ефективного використання індивідуального потенціалу. Обґрунтовано, що безпекова політика підприємств високотехнологічного сектору економіки повинна бути гнучкою і забезпечувати взаємоузгоджене досягнення інтересів працівників, менеджменту та власників.

The problem of ensuring economic security is acute for every business entity in Ukraine, which is largely caused by rapid changes in operating conditions and the difficulty of ensuring the required level of financial and economic performance. The development of enterprises in the high-tech sector of the economy is a priority not only for its participants, but also as a basis for modernization of the national economy. It is substantiated that the focus on the production of high-tech products should reduce the gap with the leading economic development countries.

It was found that the number of Ukrainian enterprises that can develop, manufacture and promote high-tech products is limited, and their operation, despite the importance of achieving national interests, with constant political, social and economic instability, which significantly complicates the process of state regulation, in the greatest to some extent depends on the availability of a system of economic security within each individual business entity; It was found that the process of ensuring the economic security of enterprises in the high-tech sector of the economy is characterized by certain differences, which are based on the need to create safe working conditions for employees as the most valuable resource. Protection is needed by employees who are able to summarize and analyze large amounts of information with the subsequent generation of new knowledge. In addition, workers can be considered both the most vulnerable resource in need of protection and the source of the most significant internal threats. Employees who are able to generate new knowledge for the development and production of high-tech products need to protect and create conditions for self-development and more effective use of individual potential. The peculiarities of the process of ensuring economic security at the enterprises of the high-tech sector of the economy, which are directly related to its staff, are determined: focus on creative individuals who are able to generate new ideas with the subsequent creation of an innovative product; creation of favorable conditions for team work on the project with formalization of knowledge and heredity of traditions and transfer of experience; taking into account the individual characteristics of each employee; stimulating the development of individual potential of employees; individual approach to the formation of safe working conditions for groups of workers with different participation in the development and production of high-tech products; protection of the results of creative work of employees to create high-tech products; application of collective security policy, when each participant takes into account security aspects in current activities, creates conditions for the formation of safe conditions for themselves and others. It is substantiated that the security policy of enterprises of the high-tech sector of the economy should be flexible and ensure mutually agreed achievement of the interests of employees, management and owners.

Ключові слова: безпека, високотехнологічний сектор економіки, загроза, ризики, знання.
Key words: security, high-tech sector of the economy, threat, risks, knowledge.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Технологічний поступ країн-лідерів економічного розвитку ставить перед іншими учасниками світового економічного простору складні завдання щодо недопущення суттєвого відставання. Для України це завдання ускладняється не лише політичною й соціальною напруженістю та військовим діями на власній території, але й відсутністю інструментів державного регулювання, які б могли забезпечити підтримку високотехнологічного сектору як локомотиву модернізації національної економіки. Більш того, підприємства високотехнологічного сектору економіки, будучи позбавленими державної підтримки, повинні самостійно забезпечувати своє функціонування шляхом створення системи економічної безпеки. Забезпечення безпеки в умовах таких підприємств характеризується суттєвими відмінностями, які в найбільшій мірі пов'язані із необхідністю створення безпечних умов для творчої діяльності працівників — найбільш цінного ресурсу. Розвиток підприємств високотехнологічного сектору економіки неможливий без врахування безпекових аспектів, що потребує активізації наукових досліджень в цій сфері.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичній розробці питань, пов'язаних із забезпеченням економічної безпеки на усіх рівнях управління, багато уваги приділяли О. Арф'єва, В. Білоус, І. Білько, Н. Вавдіук, В. Геєць, З. Герасимчук, В. Духов, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, С. Злупко, Т. Кузенко, О. Кузьмін, А. Кірієнко, Т. Ковальчук, Б. Кравченко, М. Лесечко, В. Марцин, А. Мельник, І. Михасюк, С. Мочерний, В. Мунтіян, Н. Нижник, Г. Пастернак-Таранушенко, С. Покропивний, Г. Ситник, А. Ревенко, О. Терещенко, С. Шкарлет, В. Шлемко, В. Ярочкін та ін. Проблема інтенсифікації управління економічною поведінкою підприємств в умовах неоіндустріальної модернізації є об'єктом дослідження С. Вегери, П. Друкера, Г. Капленко, Й. Петровича, В. Прохорова, М. Рогози, А. Файоля, Н. Шибаєвої та ін.

ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Відаючи належне науковій та практичній значущості праць згаданих учених, необхідно зазначити, що у вітчизняній і зарубіжній літе-

ратурі дотепер не знайшли належного відображення деякі важливі питання пов'язані з удосконаленням управління підприємствами високотехнологічного сектору економіки з позиції підтримання необхідного рівня їх безпеки в умовах неоіндустріальної модернізації.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті полягає в розгляді безпекових аспектів управління підприємствами високотехнологічного сектору економіки в умовах неоіндустріальної модернізації.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Стратегічний розвиток промисловості країн-лідерів здійснюється шляхом неоіндустріалізації, яка передбачає збільшення обсягів виробництва високотехнологічної продукції. В нашій країні мають місце дещо відмінні процеси. Так, у відповідності до результатів дослідження П. Леоненка та Н. Краус [2, с. 52] частка високотехнологічних продукції (5-ий та 6-ий технологічні уклади) в загальному обсязі виробленої та реалізованої продукції складає лише 5,9%, а 93% інвестиції скеровуються у низькотехнологічне виробництво (3-ій та 4-ий технологічні уклади). У відповідності до даних Державної служби статистики [1], інноваційно активними були лише 13,8% промислових підприємств. Усі ці показники у 5—7 разів нижчі у порівнянні із країнами-лідерами, які орієнтуються на розвиток економіки знань, в основі якої лежить максимально ефективне використання нелімітованих ресурсів, якими стала інформація і знання.

Скорочення відставання національної економіки від країн-лідерів можливе шляхом здійснення неоіндустріальної модернізації, процес реалізації якої повинен стосуватися абсолютно усіх процесів в країні. Для виконання поставлених завдань, вважаємо за доцільне коротко охарактеризувати зміст терміну "неоіндустріальна модернізація". Передусім зазначимо, що в широкому розумінні термін "модернізація" розглядається як "сукупність процесів технічного, економічного, соціального, культурного, політичного розвитку суспільства (країни та її регіонів)" [4, с. 7].

Оскільки сьогодні відома доволі значна кількість визначень терміну "модернізація", то доцільно скористатися класифікацією, яку запропонував П. Штомпка, виділивши три ключові підходи: "... перший передбачає будь-які прогресивні зміни, які відбуваються відповідно до прийнятої шкали поліпшення, другий — виок-

ремлює ті, що ототожнюють терміни "модернізація" та "сучасність", а третій — орієнтований на характеристику процесів пов'язаних із скороченням відставання відсталіх та слаборозвинутих суспільств, від найбільш розвинутих країн в межах єдиного глобального суспільства" [7, с. 23]. Усі три наукові підходи заслуговують на увагу, оскільки застосовуються на різних рівнях управління і сьогодні актуальні для національної економіки, адже наявне відставання, яке потребує скорочення, що неможливе без суттєвих змін як в діяльності кожного окремого суб'єкта господарювання, так й державної політики в сфері підтримки й стимулювання розвитку високотехнологічного виробництва.

Е. Тоффлер [5, с. 33] розрізняє три стадії модернізації: перша — доіндустріальна революція — сприяла створенню механізмів, які суттєво збільшили продуктивність праці; друга — індустріальна — була орієнтована на створення електромеханічних машин, об'єднання яких забезпечило формування потокового виробництва та розширення масштабів масового виробництва; треті — постіндустріальна — за своїми характеристиками є високотехнологічною та антиіндустріальною. Вченими Інституту економіки промисловості НАН України [3, с. 11—33] обґрунтовується необхідність виділення чотирьох типів модернізації: "традиційна індустріалізація", "некроіндустріалізація", "постіндустріалізація" та "нова індустріалізація або неоіндустріалізація". В країнах-лідерах економічного розвитку домінує орієнтація на останні два типи. Так, постіндустріалізація передбачає перехід до 5-ого технологічного укладу, тобто високотехнологічного виробництва із посиленням інформатизації та виведенням за межі країни низькотехнологічного виробництва. Неоіндустріалізація — передбачає розвиток 6-ого технологічного укладу із активним використанням нанотехнологій, орієнтацією на задоволення індивідуальних потреб споживача та приділенням уваги інтелектуальному розвитку працівників для генерування ними нових знань.

Узагальнюючи, вважаємо за доцільне підкреслити такі моменти:

- орієнтація в розвитку економіках на посилення конкурентних позицій на світових ринках вимагає приділення максимальної уваги розвитку виробництва, що відповідає 5-му та 6-му технологічним укладам;

- кількість українських підприємств, які можуть розробляти, виготовляти та просувати високотехнологічну продукцію є обмеже-

ною, а їх функціонування, попри важливість для досягнення національних інтересів, при постійній політичній, соціальній та економічній нестабільності, що суттєво ускладнює процес державного регулювання, в найбільшій мірі залежить від наявності системи економічної безпеки в межах кожного окремого суб'єкта господарювання;

- з позицій забезпечення безпеки будь-які зміни (зовнішні та внутрішні), тобто і ті, що спричинені неоіндустріальною модернізацією, вимагають адаптації, зокрема передусім саме системи економічної безпеки;

- підприємства високотехнологічного сектору економіки характеризуються відмінними параметрами щодо фінансово-господарської діяльності, а відповідно й певними безпековими аспектами, які потребують врахування в процесі управління ними.

Зроблені узагальнення формують основу для більше ретельно розгляду особливостей забезпечення безпеки підприємств високотехнологічного сектору економіки. Так, найбільш цінним ресурсом на таких підприємствах є персонал, тобто працівники, які здатні узагальнювати та аналізувати великі обсяги інформації із подальшим генеруванням нових знань. Водночас саме працівників можна вважати як найбільш вразливим ресурсом, який потребує захисту, так і джерелом найсуттєвіших внутрішніх загроз. Відповідно забезпечення економічної безпеки повинно здійснювати у відповідності до цих ключових параметрів. Особливістю є ще те, що вагомість трудових ресурсів в умовах підприємств високотехнологічного сектору економіки вимагає відходу від традиційних методів управління, які спираються на застосування адміністративних методів, на користь нових, які передбачають узгоджене досягнення інтересів працівників, менеджменту та власників. Гнучкість із обов'язковим врахуванням безпекових аспектів повинна проявлятися на усіх етапах взаємодії підприємства із працівником, тобто: відбору та найму, оцінки, розвитку, мотивації, контролю та вивільнення. Служба безпеки підприємства повинна бути орієнтована на своєчасне виявлення й зменшення можливих ризиків та протидії негативному впливу загроз. Кожен із етапів взаємодії характеризується своїми відмінними ризиками та загрозами. Для прикладу, ризиками на етапі розвитку можна вважати:

- відсутність передумов для професійного зростання;

- використання в недостатній мірі вмінь та знань;

- неготовність виконувати нові завдання;
- низькі темпи професійно-кваліфікаційного поступу;

- відсутність стимулів до розвитку;

- несприятливе середовище для саморозвитку;

- неготовність здійснювати безперервне навчання;

- нездатність переймати колективний досвід та формалізувати свої знання.

За відсутності дій зі сторони суб'єктів безпеки щодо мінімізації перелічених ризиків, або ж низька ефективність їх реалізації, негативні наслідки можуть спричинити виникнення та посилення негативного впливу таких загроз:

- низький рівень кваліфікації працівників;

- безініціативність та творча пасивність працівників;

- неефективна система навчання та розвитку персоналу;

- зниження творчої активності та продуктивності праці;

- низькі темпи інноваційного процесу;

- нездатність розробити та виготовити конкурентоспроможну високотехнологічну продукцію.

Особливостями процесу забезпечення економічної безпеки на підприємствах високотехнологічного сектору економіки, які безпосередньо пов'язані із його персоналом, можна окреслити так:

- орієнтація на творчих особистостей, здатних генерувати нові ідеї із подальшим створенням інноваційного продукту;

- створення сприятливих умов для командної роботи над проектом із формалізацією знань та спадковістю традицій й передаванням досвіду;

- врахування індивідуальних характеристик кожного працівника;

- стимулювання розвитку індивідуального потенціалу кожного працівника;

- індивідуальний підхід щодо формування безпечних умов трудової діяльності для груп працівників із різною участю у розробленні та виробництві високотехнологічної продукції;

- захист результатів творчої роботи працівників щодо створення високотехнологічної продукції;

- застосування політики колективної безпеки, коли кожен учасник, враховуючи безпекові аспекти в поточній діяльності, створює умови для формування безпечних умов для себе та інших.

ВИСНОВКИ

Розвиток високотехнологічного сектору економіки створює реальні умови для здійснення неоіндустріальної модернізації національної економіки, що повинно сприяти скороченню відставання України від країн-лідерів. Попри важливість функціонування та збільшення обсягів виробництва високотехнологічної продукції підприємствами цього сектору, вирішення безпечових проблем повною мірою покладено на їх службу безпеки. Забезпечення економічної безпеки підприємств високотехнологічного сектору економіки вимагає приділення максимальної уваги працівникам як найбільш цінного ресурсу. Створення безпечних умов роботи для працівників сприяє генеруванню ними нових знань як основи розроблення та виробництва високотехнологічної продукції, що потребує застосування відмінних методів управління і технологій. Повинна мати місце гнучка безпекова політика із орієнтацією на взаємоузгоджене досягнення інтересів працівників, менеджменту та власників.

У подальших дослідженнях доцільно приділити увагу питанням внесення змін у безпекову політику підприємства через запровадження практики віддаленої зайнятості працівників підприємств високотехнологічного сектору економіки, зокрема внаслідок запровадження карантину.

Література:

1. Впровадження інновацій на промислових підприємствах. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 08.05.2020).
2. Леоненко П.М., Краус Н.М. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності в Україні за технологічними укладами. Фінанси України. 2016. № 4. С. 50—64.
3. Ляшенко В.І., Котов Є.В. Україна ХХІ: неоіндустріальна держава або "крах проекту"? : монографія. Полтава: Полтавський ун-т економіки і торгівлі, 2015. 196 с.
4. Обзорный доклад о модернизации в мире и Китае (2001—2010); [пер. с англ.]; [под ред. Н.И. Лапина]. Москва: Весь Мир, 2011. 256 с.
5. Тоффлер Э. Третья волна. Москва: АСТ, 1999. 261 с.
6. Штангрет А.М., Ярема О.Р., Штангрет І.А. Безпечові аспекти інтелектуалізації управління підприємством. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2019. 6 (23). С. 455—461. <http://easterneurope-ebm.in.ua/6-2019-ukr> (дата звернення: 08.05.2020).
7. Штомпка П. Социология социальных изменений; [пер. с англ.]; [под ред. В.А. Ядова]. Москва: Аспект Пресс, 1996. 416 с.

References:

1. State Statistics Service of Ukraine (2020), "Implementation of innovations in industrial enterprises", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 8 May 2020).
 2. Leonenko, P. M. and Kraus, N. M. (2016), "Financial support of innovation activity in Ukraine according to technological modes", *Finansy Ukrainy*, vol. 4, pp. 50—64.
 3. Liashenko, V. I. and Kotov, Ye. V. (2015), *Ukraine KhKhI: neoindustrialna derzhava abo "krakh proektu"?* [Ukraine XXI: a neo-industrial state or a "project collapse"?], *Poltavskyi un-t ekonomiky i torhivli*, Poltava, Ukraine.
 4. Lapina, N. I. (2011), *Obzornyj doklad o modernizacii v mire i Kitae (2001—2010)* [Overview report on modernization in the world and China (2001—2010)], *Ves' Mir*, Moscow, Russia.
 5. Toffler, Je. (1999), *Tret'ja volna* [Third wave], *ACT*, Moscow, Russia.
 6. Shtanhret, A. M., Yarema, O. R. and Shtanhret, I. A. (2019), "Security aspects of enterprise management intellectualization. Eastern Europe: Economy, Business and Management", *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*, vol. 6(23), pp. 455—461, available at: <http://easterneurope-ebm.in.ua/6-2019-ukr> (Accessed 8 May 2020).
 7. Shtompka, P. (1996), *Sociologija social'nyh izmenenij* [Sociology of social change], *Aspekt Press*, Moscow, Russia.
- Стаття надійшла до редакції 08.05.2020 р.*

www.economy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

**Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)
Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292**

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73